

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.7

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.2>

Вадим Віталійович Мальцев,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра конституційного і міжнародного права (викладач);*

<https://orcid.org/0000-0003-0214-8976>,

e-mail: alan.kast.95@gmail.com

ПРАВО НА ЖИТЛО ЯК СКЛАДОВА ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗНИЩЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проаналізовано право на житло як неодмінну складову права на достатній життєвий рівень у контексті міжнародних стандартів прав людини та впливу цих стандартів на законодавство України. Наголошено, що національне законодавство спочатку має бути орієнтованим на забезпечення не лише мінімального, але й достойного рівня життя, враховуючи можливість повноцінного соціального функціонування людини. Проаналізовано елементи змістового наповнення права на житло, а також зосереджено увагу на проблемних аспектах його реалізації в умовах знищення житлового фонду України внаслідок російської агресії. Зроблено акцент на необхідності комплексного підходу до питання відновлення пошкодженого житлового фонду та будівництва нового житла замість знищеного. Звернено увагу на необхідність залучення приватного сектора та міжнародної допомоги в процесі післявоєнної відбудови України.

Ключові слова: права людини, міжнародні стандарти, життєвий рівень, імплементація, право на житло, соціальний захист, знищення житлового фонду, внутрішнє переміщення населення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Сучасний світ, сповнений динамічних змін і глобальних викликів, постійно стикається з проблемами, які виникають унаслідок різноманітних конфліктних ситуацій. Зокрема, глобальні та регіональні війни і конфлікти не лише призводять до втрати життя та знищення великої кількості майна, але й створюють серйозні соціальні та економічні проблеми, серед яких відновлення житлового фонду.

Право на житло є однією з ключових складових права на достатній життєвий рівень, яке, у свою чергу, визначається як основне право людини на задоволення своїх базових потреб, таких як харчування,

освіта, охорона здоров'я. Це право закріплене в низці міжнародних документів, зокрема в Загальній декларації прав людини 1948 р. та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. Відповідно до них кожна людина має право на безпечне, комфортне та доступне житло.

Важливість права на житло не може бути переоцінена, адже воно безпосередньо впливає на якість життя, фізичне та психічне здоров'я людини. Без житла люди не можуть стабільно працювати, отримувати освіту, розвиватися й виховувати своїх дітей у гідних умовах. Фактично право на житло є основою для реалізації інших соціальних, економічних і культурних прав людини.

В Україні, де конфлікт на сході країни триває дев'ять років, а з 2022 р. переріс у повномасштабний напад росії, ця проблема стала особливо актуальною. Знищення інфраструктури, зокрема житлового фонду, залишило безліч сімей без даху, змушуючи їх шукати нове житло, часто в умовах значної нестабільності та невизначеності. Це не лише неабияк зменшує соціальну стабільність у країні, але й створює додаткові виклики для державних установ, громадськості і міжнародних організацій, що працюють над вирішенням цієї проблеми.

Стан дослідження проблеми

Стан дослідження проблем реалізації права на житло в умовах знищення житлового фонду України та пошуку подальших шляхів вирішення цього питання зосереджує на собі увагу значної кількості вчених та експертів. Зокрема, І. Хожило акцентує увагу на важливості житлової політики в контексті воєнного стану та постконфліктного відновлення. Праці О. Ковтун, яка розглядає проблему відновлення житлового фонду, доповнюють дослідження І. Хожило, розширюючи контекст до аспектів відновлення житлового фонду в повоєнний період. З іншого боку, І. Крилова звертається до питань ефективного процесу оцінювання та відновлення пошкоджень, доповнюючи погляди І. Хожило та О. Ковтун. У цій же розробленій сфері досліджень позиція Б. Данилишина, який вказує на важливість швидкого будівництва житла, що відповідало б конкретним потребам кожного регіону, міста або громади, відкриває нові перспективи. Науковець наголошує, що це не лише забезпечить людей житлом, а й створить ринок збуту для вітчизняних підприємств, що сприятиме економічному розвитку.

Усі вищевказані дослідження, враховуючи численні праці міжнародних та українських організацій, свідчать про глибокий інтерес до проблеми забезпечення населення житлом в умовах війни і постконфліктного відновлення, вимагаючи від нас брати до уваги різноманітні концепції та підходи.

Проте, незважаючи на значну кількість проведених досліджень, існує велика кількість проблемних питань, що вимагають подальшого

аналізу. Наприклад, питання, пов'язані з визначенням конкретних механізмів впливу забезпечення права на житло на підвищення життєвого рівня особи. Ці аспекти залишаються недостатньо дослідженими, їх вирішення є одним із ключових завдань цієї статті. Крім того, існує потреба у вивченні ефективності різних підходів до вирішення проблеми доступу до житла для внутрішньо переміщених осіб та осіб, що втратили житло внаслідок війни. Зокрема, слід дослідити ефективність державних програм, механізмів самостійного забезпечення житлом та ролі міжнародної допомоги.

У цій статті ми прагнули зробити внесок у розуміння невирішених аспектів проблеми, спираючись на вже існуючі дослідження та додатково розширюючи їх.

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є науково-теоретичний аналіз положень міжнародних стандартів права на достатній життєвий рівень, зокрема права на житло, в контексті їхньої реалізації в Україні в умовах війни, а також аналіз реалій і викликів, з якими зіткнулася Україна під час забезпечення цього права в умовах війни. *Завданнями* статті є огляд міжнародного та національного законодавства, що регулює право людини на житло, аналіз стану житлового фонду в Україні після початку війни, визначення зв'язку між правом на житло та правом на достатній життєвий рівень, аналіз проблем у процесі реалізації права на житло в умовах знищення житлового фонду України, пошуку можливих шляхів вирішення житлової кризи в Україні.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна цього дослідження полягає в комплексному аналізі впливу тривалої війни на стан житлового фонду України, особливо в умовах безпрецедентного масштабу внутрішнього переселення населення. Новим елементом є дослідження прямого впливу втрати житла на життєвий рівень особи та можливості її повноцінного соціального функціонування. Особлива увага приділяється пошуку ефективних стратегій і механізмів вирішення житлової кризи, яка виникла в результаті військового конфлікту, враховуючи дослідження ролі та потенціалу громадських ініціатив, державної політики та міжнародної допомоги. Акцентована увага на можливостях використання сучасних цифрових технологій для фіксації збитків та оцінювання потреб у житлі.

Виклад основного матеріалу

Право на житло є одним з основних соціально-економічних прав людини, закріплене у більшості міжнародних документів про права

людини. Відповідно до ст. 25 Загальної декларації прав людини кожна людина має право на житло¹.

Право на житло означає, що кожна людина має право на належні житлові умови, враховуючи безпечність, комфортність, придатність для проживання та здоров'я, а також доступність житла, що відповідає зазначеним умовам. Це означає, що кожна людина має право на належне житло, яке забезпечується на підставі добровільних домовленостей або шляхом регулювання державою.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на такі основні характеристики права на житло:

1) соціальна важливість – право на житло є одним з основних соціальних прав, оскільки гарантує забезпечення людей житлом – основним елементом життєвого простору та умовою для реалізації інших прав;

2) правова охорона – право на житло охороняється з боку держави, і це означає, що воно забезпечується законами, які визнають його як основне право людини;

3) обмеженість – право на житло не є абсолютним правом, оскільки може бути обмежене іншими правами та інтересами;

4) різноманітність форм реалізації – право на житло може бути реалізоване через власність, оренду, соціальне або службове житло. Власність є поширеним варіантом у розвинених країнах, оренда підходить для тих, хто через певні обставини не може придбати власне житло. Соціальне житло призначене для осіб з низьким доходом, а службове – для військовослужбовців та представників інших державних служб;

5) міжнародний контекст – право на житло є визнаним на рівні міжнародного права, зокрема воно забезпечується такими міжнародними документами, як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права.

Право на житло не лише забезпечує житлову безпеку, а й вимагає, щоб житло відповідало санітарним стандартам, зменшуючи тим самим ризики для здоров'я і навантаження на медичну систему. Як частина соціальної політики воно допомагає рівномірно розподілити ресурси, знижуючи соціальну напругу і забезпечуючи доступ до житла для всіх груп населення. Крім того, право на житло сприяє збереженню культурної спадщини шляхом захисту традиційної архітектури та підтримці історичної спадщини.

---

¹ Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 21.06.2023).

Відсутність можливості забезпечити себе житлом може мати серйозні негативні наслідки, впливаючи на соціальну вразливість людини, збільшуючи ризик бідності та безробіття. Це також може призвести до формування «гетто» з низькими стандартами житла та обмеженим доступом до соціальних послуг. Крім того, безпритульність може мати серйозні наслідки для здоров'я людини та її можливостей у соціумі, обмежуючи доступ до чистої води, санітарії, роботи й освіти. Така ситуація не лише погіршує життя окремих осіб, але й створює додаткові соціальні та економічні виклики для суспільства в цілому.

Отже, забезпечення права на житло є важливим елементом забезпечення достатнього життєвого рівня людини, оскільки житло впливає на її здоров'я, безпеку та комфорт. Недостатня доступність до житла і неприйнятні житлові умови можуть мати серйозний негативний вплив на фізичне та психічне здоров'я людини, а також на її соціальну й економічну інтеграцію.

Право на житло тісно пов'язане із правом на достатній життєвий рівень. Це питання врегульоване в міжнародних документах і законодавстві більшості країн світу. Згідно з міжнародними стандартами право на житло є необхідним елементом для забезпечення достатнього життєвого рівня. У ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права йдеться про те, що кожна людина має право на прийнятні житлові умови, враховуючи доступність, прийнятність, безпеку й оснащеність¹. Держави – учасниці Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права зобов'язані забезпечувати реалізацію права на житло для своїх громадян, враховуючи запобігання безпритульності та створення доступних, прийнятних вартостей і безпечних житлових умов для всіх.

Європейська соціальна хартія також містить положення, які стосуються права людини на доступ до житла. У ст. 31 Хартії зазначено, що кожна особа має право на достатній житловий простір. Держави-учасниці повинні вживати необхідних заходів для забезпечення реалізації цього права². Крім того, ст. 16 Хартії містить положення про соціальні та економічні права, зокрема право на соціальний захист і на допомогу у випадку безробіття. Ми вважаємо, що ці положення впливають на реалізацію права на житло, оскільки бідність і безробіття можуть бути причиною відсутності житла у деяких людей.

---

¹ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 21.06.2023).

² Європейська соціальна хартія (переглянута) : від 03.05.1996 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 21.06.2023).

Згідно з процедурою, передбаченою Європейською соціальною хартією, країни-учасниці мають розробляти і виконувати програми, спрямовані на забезпечення реалізації права на житло. Вони також зобов'язані забезпечувати відповідний контроль за виконанням цих програм і звітувати про їхні досягнення.

Аналіз національного законодавства у сфері забезпечення права людини на житло слід розпочати зі ст. 47 Конституції України, згідно з якою кожна особа має право на житло, що задовольняє індивідуальні потреби людини та потреби її сім'ї, якого вона не може бути позбавлена без законних підстав¹. Основний Закон встановлює державну підтримку стосовно забезпечення громадян житлом, особливо для соціально вразливих груп. Держава має забезпечити доступ до житла через спеціальні програми, пільги та підтримку тим, хто не може це зробити самостійно.

Житловий кодекс України є ключовим законодавчим актом у сфері житлових відносин. Він визначає права й обов'язки громадян і держави щодо забезпечення права на житло. Відповідно до цього Кодексу це право підтримується розвитком житлового фонду, справедливим розподілом жилої площі та можливістю грошової компенсації. Розділ III Житлового кодексу України регулює процедури надання жилих приміщень, їх використання та захист прав громадян при порушеннях умов користування².

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає компетенцію органів місцевого самоврядування щодо забезпечення населення житлом та благоустроєм міст і сіл. Згідно зі ст. 30 цього Закону вони мають компетенцію вести облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, розподіляти комунальне житло та вирішувати питання використання нежилых приміщень у комунальній власності³.

Проте, незважаючи на наявність в Україні ефективного житлового законодавства, це не є гарантією вирішення проблеми забезпечення населення достатнім та якісним житлом. Зумовлено це тим, що поряд із наявністю законодавчого регулювання важливими є

---

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.06.2023).

² Житловий кодекс України : Закон України від 30.06.1983 № 5464-Х // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 21.06.2023).

³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 21.06.2023).

гнучкість його застосування, а також урахування особливостей економічного стану країни, демографічних, соціальних та інших чинників.

Тож варто перейти до аналізу практичного стану житлового забезпечення населення в Україні. Ще до війни Україна стикалася з великими викликами в цій сфері. Житлова проблема була одним із найгостріших соціальних питань, які вимагали невідкладного вирішення. За даними досліджень, від 8 до 63 % українських домогосподарств потребували покращення житлових умов [1; 2].

У 2021 р. в Україні було виявлено приблизно 45,6 тис. житлових будинків у незадовільному стані та понад 17 тис. в аварійному стані. Загальна площа старого житла становила понад 3,3 млн м², а аварійного – понад 1,1 млн м²¹. Ці будинки були домівкою для 54,8 тис. і 11,7 тис. осіб відповідно.

До початку війни уряд зосередив увагу на розробці стратегій, спрямованих на забезпечення доступного та соціального житла для населення. Крім того, було намічено формування вимог до покращення комфорту та якості сучасних житлових приміщень. Однак відповідальність за вирішення житлових проблем в основному була перекладена на самі домогосподарства.

У 2021 р. у великих містах України близько 249 тис. осіб все ще очікували на отримання свого житла. Це підкреслює нагальність проблеми житлового забезпечення в Україні².

Неспровокована повномасштабна агресія російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., призвела до значних людських і матеріальних втрат. Від початку російського вторгнення майже третина українського населення була змушена залишити свої домівки. На сьогодні це є найбільшою глобальною кризою, пов'язаною з переміщенням осіб. Понад 7,1 млн людей залишаються у статусі внутрішньо переміщених осіб через війну. Згідно з оцінками гостру потребу в гуманітарній допомозі та захисті сьогодні відчувають 15,7 млн людей³.

Відповідно до даних Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань унаслідок військової агресії росії проти України за рік від

---

¹ Житловий фонд за регіонами у 2020 році // Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zf/zf_reg/zf_reg_20_ue.xls (дата звернення: 21.06.2023).

² Нерухомість: скільки людей в Україні стоїть у квартирній черзі // Слово і Діло : сайт. 04.03.2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/04/infografika/suspilstvo/nerухomist-skilky-lyudej-ukrayini-stoyit-kvartyrnij-cherzi> (дата звернення: 21.06.2023).

³ Ukraine Situation: Refugees from Ukraine across Europe – 2022-06-16 // Operational Data Portal : сайт. URL: <https://data.unhcr.org/fr/documents/details/93690> (дата звернення: 21.06.2023).

початку повномасштабного вторгнення збитки від руйнування житлового фонду на загальну суму прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі становлять понад 143,8 млрд дол. Із цієї суми значна частина припадає на житлові будівлі – 37,3 %, або 53,6 млрд дол., а також на інфраструктуру – 25,2 %, або 36,2 млрд дол. Житловий сектор, безсумнівно, є одним із найбільш постраждалих від військових дій. Згідно з даними KSE Institute близько 153,86 тис. будівель було зруйновано або пошкоджено, враховуючи 136 тис. приватних будинків, 17,5 тис. багатоквартирних будівель та 0,3 тис. гуртожитків. Такі руйнування призвели до того, що житло близько 1,3 млн домогосподарств (для близько 3,2 млн осіб) стало непридатним для проживання¹.

Найбільш постраждалими серед регіонів України є Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Чернігівська області. Серед міст, які постраждали найбільше, – Маріуполь, Харків, Чернігів, Северодонецьк, Лисичанськ, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут, Волноваха. У Северодонецьку, за попередніми оцінками, пошкоджено 90 % житлового фонду.

Так, на 17-й день війни голова Донецької обласної військової адміністрації П. Кириленко в ефірі новин зробив заяву про те, що міста Волноваха Донецької області фактично не існує: «Волноваський район налічував до війни 24 лютого понад 100 тисяч населення. Звичайно, більшу частину евакуювали, тому я про це і кажу, що Волновахи з її інфраструктурою як міста вже не існує. Бої йдуть за територію, щоб не дати ворогу зімкнути кільце і досягти тактичних і стратегічних планів»².

Вирішення проблеми знищеного або пошкодженого в ході бойових дій житлового фонду України вимагає глибокого і системного підходу. Перспективним напрямом у вирішенні цієї проблеми є самостійне забезпечення житлом. Це може містити в собі придбання нового житла, ремонт пошкодженого або заміну непридатного до використання. Важливо створити умови, за яких люди мали б достатньо ресурсів та можливостей для самостійного вирішення своїх житлових проблем [3, с. 127].

---

¹ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення // Kyiv School of Economics : сайт. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення: 21.06.2023).

² Про ситуацію на Донеччині. Стисло й оперативно : відео // Facebook : соц. мережа. 12.03.2022. URL: <https://www.facebook.com/pavlokyrylenko.donoda/videos/386909893248663/> (дата звернення: 21.06.2023).

Також необхідно забезпечити достатнє фінансування для відновлення житлового фонду. Це може включати в себе державні субсидії, позики або інші форми підтримки. Варто створити спеціальні фонди або програми, які б концентрували ресурси на відновленні пошкодженого житла.

У своїй статті «Житлова політика як пріоритет розвитку територіальних громад України в умовах війни та післявоєнної відбудови» І. Хожило, доктор наук з державного управління, акцентує увагу на важливості житлової політики в контексті воєнного стану та постконфліктного відновлення. Вона вказує на роль модularity містечок як інструменту житлової політики, особливо в безпечних та деокупованих регіонах, які отримані від Польщі через гуманітарну допомогу. Це свідчить про важливість міжнародної співпраці в умовах війни та відновлення після неї. І. Хожило також висвітлює роль державних програм, таких як «Оселя», яка надає доступне іпотечне кредитування для українців, що бажають покращити свої умови проживання [4, с. 56].

Б. Данилишин, як і І. Хожило, вважає, що відновлення житла є ключовим чинником в управлінні внутрішньою міграцією, враховуючи трудову. На його думку, це сприятиме відновленню найбільш постраждалих регіонів, стимулюючи їхній розвиток [5]. Науковець вказує на важливість швидкого будівництва житла, яке відповідало б конкретним потребам кожного регіону, міста або громади. Це не лише забезпечить людей житлом, але й створить ринок збуту для вітчизняних підприємств, що сприятиме економічному розвитку.

Крім того, відновлення житла може стимулювати локальний ринок праці, створюючи нові робочі місця та сприяючи зниженню безробіття. Це особливо важливо для постраждалих від війни регіонів, де рівень безробіття може бути високим.

Погоджуючись із точкою зору Б. Данилишина та І. Хожило щодо ключової ролі відновлення житла в управлінні внутрішньою міграцією та стимулюванні розвитку постраждалих регіонів, варто навести деякі дані з досліджень І. Крилової, яка акцентує увагу на важливості ефективного процесу оцінювання та відновлення пошкоджень. Науковиця вказує на проблеми з чинними механізмами оцінки, які наразі є досить складними та вимагають надто багато часу, тож вона пропонує їх спрощення та пришвидшення через дерегуляцію. Зокрема, І. Крилова пропонує відмову від надмірних регуляторних обмежень і непотрібних процедур контролю. У межах реалізації проєктів, що фінансуються міжнародними організаціями, дослідниця пропонує впровадити спрощені механізми оцінки та експертизи, зокрема через акредитованих спеціалістів, а також спрощені процедури затвердження та проведення експертизи проєктно-кошторисної

документації. Ці пропозиції спрямовані на забезпечення ефективного відновлення житлового фонду та створення сприятливих умов для економічного розвитку постраждалих регіонів [6, с. 50].

У цілому погоджуючись з думкою І. Крилової, вважаємо за необхідне зазначити, що дерегуляція не повинна порушувати стандарти якості чи шкодити екології та місцевим громадам. Тому спрощення процедур вимагає обережного підходу від регуляторів для забезпечення якісного відновлення.

Важливим аспектом стосовно вирішення проблеми відновлення житлового фонду є також робота з не зданими в експлуатацію житловими об'єктами, які зазнали пошкоджень унаслідок бойових дій. У цьому контексті О. Ковтун закликає уряд розробити специфічні механізми для забудовників, які зазнали збитків від бойових дій. Це може включати в себе компенсації за знищене майно та пільгове кредитування для відновлення пошкоджених об'єктів. Такі заходи сприятимуть залученню забудовників до відновлення житлового фонду, можливо, через надання земельних ділянок як форми компенсації. О. Ковтун також пропонує створення державної програми для завершення недобудованих об'єктів, особливо в ситуаціях банкрутства забудовників. Для цього він рекомендує використання цифрових інструментів для ідентифікації таких будівель і визначення термінів для їхнього завершення [7, с. 40].

Позиція О. Ковтун щодо компенсацій та пільгового кредитування для забудовників здається нам переконливою. Такий підхід може активізувати приватний сектор у відновленні, забезпечуючи фінансування. Завершення недобудов вважається ефективним посвідченням вирішення житлового питання та проблеми зайнятості громадян. Також слушною є думка вченого стосовно використання цифрових інструментів для сприяння прозорому контролю.

Важливу роль відіграє міжнародна підтримка. Оскільки масштаби знищення житла є значними, допомога від міжнародної спільноти може виявитися критично важливою. Варто активно залучати міжнародні організації та донорів, які можуть надати фінансову підтримку, технічну допомогу або підтримку у формуванні державної політики в соціальній сфері.

Крім довгострокового будівництва нового житла для громадян є також і більш оперативні заходи. Оперативне забезпечення тимчасового житла є критичним під час екстрених евакуацій, наприклад, із районів бойових дій. Швидко вирішення цієї проблеми часто полягає у використанні наявних приміщень, наприклад, шкіл чи спортивних залів, навіть з мінімальними зручностями. Це не тільки ефективно, але й економічно вигідно, оскільки використовуються наявні ресурси та волонтерська допомога. Україна успішно застосувала цю

практику, розміщуючи тисячі переселенців у таких умовах. Наприклад, в Ужгороді на початок березня 2022 р. у школах та спортивних об'єктах було розміщено близько 5 тис. осіб¹.

Водночас важливо пам'ятати, що хоча такий підхід є ефективним у короткостроковій перспективі, він не може вважатися довгостроковим вирішенням проблеми, оскільки такі притулки часто не забезпечують комфорту та приватності. Довготривале перебування в них може викликати стрес і впливати на нормальну роботу закладів, де вони розташовані. Це може призвести до додаткових соціальних та економічних проблем у громадах, що вже й так відчувають тиск від наслідків конфлікту.

Обсяг роботи, який потрібно виконати для відновлення житлового фонду, перевищує можливості будь-якого одного сектора, тому активне співробітництво з приватним сектором може стати джерелом додаткових ресурсів, експертизи та інновацій. У цьому аспекті слід відмітити значний внесок громадських ініціатив. Зокрема, варто згадати про всеукраїнський проєкт «Росія заплатить» від KSE Institute². Він містить у собі фіксацію збитків та передачу інформації про них в цифровому форматі безпосередньо від приватних осіб, які постраждали внаслідок війни.

Окремо слід відмітити нову регіональну платформу @tviyDimKharkivBot, розроблену ІТ-компанією Sigma Software³. Ця платформа становить централізований цифровий інструмент для перевірки стану житлового фонду. Завдяки цьому сервісу жителі Харкова мають можливість перевірити стан своїх будинків і визначити, чи залишилися вони неушкодженими після військових дій. Така ініціатива є прикладом використання новітніх технологій для реагування на гуманітарні виклики, що виникли внаслідок війни.

Висновки

Важливість права на житло неможливо переоцінити, оскільки воно є одним з основних елементів достатнього життєвого рівня. Відповідно до міжнародного та національного законодавства Україна зобов'язана забезпечувати право кожної людини на достатній

---

¹ Штука Н., Граждан О. Через війну мільйони українців переїхали на Західну Україну. Як зросли ціни на житло у Львові, Ужгороді, Чернівцях та інших містах // Forbes.ua : сайт. 16.03.2022. URL: <https://forbes.ua/inside/velike-pereselennya-yak-zminilisya-tsini-na-orendu-zhitla-v-zakhidnoukrainskikh-mistakh-16032022-4709> (дата звернення: 21.06.2023).

² Росія заплатить : сайт. URL: <https://damaged.in.ua/> (дата звернення: 21.06.2023).

³ Ковтун М. Як харків'яни можуть перевірити стан свого житла у Харкові // Speka : сайт. 10.06.2022. URL: <https://speka.media/sigmaoftware/yak-harkiviyani-mozut-pereviriti-vm4x3v> (дата звернення: 21.06.2023).

життєвий рівень, враховуючи право на житло. Однак на практиці реалізація цих норм виявилася складною, особливо в умовах війни.

Широкомасштабна військова агресія росії, що розпочалася 24 лютого 2022 р., призвела до значних руйнацій житлового фонду, особливо в зоні бойових дій, що стало причиною масового внутрішнього переселення. Дефіцит житла, постійно зростаючі ціни на оренду та проблеми з адаптацією переселенців до нових житлових умов стали серйозним викликом для українського суспільства та держави.

Основними напрямками у вирішенні житлової проблеми є самостійне забезпечення житлом, що передбачає придбання нового житла, ремонт пошкодженого або заміну непридатного до використання. Держава відіграє важливу роль у наданні допомоги в цьому процесі, враховуючи фінансову підтримку (субсидії, позики), технічну допомогу та консультації. До компетенції держави також входить координація допомоги від міжнародних організацій, волонтерських груп, будівельних компаній, меценатів, а також розподіл добровільних внесків від приватних осіб та організацій.

Таким чином, вирішення житлового питання в контексті військового конфлікту вимагає активної діяльності як на рівні окремих громадян, так і на рівні держави, що містить у собі взаємодію з міжнародними партнерами, приватним сектором і громадськістю.

Список бібліографічних посилань: 1. Клименко Ю. А. Соціальне відторгнення в житлових умовах населення України : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.07. Київ, 2021. 165 с. 2. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан і політика регулювання / А. М. Черенько, С. В. Полякова, В. С. Шишкін та ін. Київ : ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України, 2020. 257 с. 3. Реут А. Г., Когатько Ю. А. Житлова проблема в Україні на тлі війни 2022 року. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. Вип. 3 (49). С. 123–144. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.123>. 4. Хожило І. Житлова політика як пріоритет розвитку територіальних громад України в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 1. С. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.51547/prp.dp.ua/2023.1.8>. 5. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни // *Економічна правда* : сайт. 20.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/> (дата звернення: 21.06.2023). 6. Крилова І. І. Необхідність дерегуляції процесів в рамках відновлення пошкодженого житлового фонду та критичної інфраструктури // *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–28 квіт. 2022 р.) : у 2 т. / уклад. Т. О. Мельник. Київ : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. Т. 2. С. 49–51. 7. Ковтун О. А. Організаційні механізми відновлення житлового фонду України у поствоєнний період // *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні* : матеріали

Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–28 квіт. 2022 р.) : у 2 т. / уклад. Т. О. Мельник. Київ : ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. Т. 2. С. 38–41.

Надійшла до редколегії 22.06.2023

Прийнята до опублікування 26.07.2023

Maltsev V. V. The right to housing as a component of the right to an adequate standard of living: issues of implementation amidst Ukraine's housing stock destruction and solutions

This article presents a comprehensive analysis of the right to housing, framing it as an essential component of the broader right to an adequate standard of living. Situated within the context of international human rights norms, the article scrutinizes how these global standards influence and shape Ukrainian legislation. It argues that national laws should aim not merely to provide a basic minimum but to ensure a dignified standard of living that encompasses the full range of capabilities necessary for individuals to function effectively in society.

The study delves deeply into the multifaceted nature of the right to housing, examining its various components and dimensions. It highlights the acute challenges that Ukraine faces in implementing this right, particularly in light of the extensive damage to the country's housing stock due to Russian aggression. The article emphasizes the pressing need for a holistic and multi-disciplinary approach to address the complex issue of restoring damaged housing and constructing new dwellings to replace those that have been destroyed.

Furthermore, the article underscores the pivotal role that both the private sector and international aid organizations must play in Ukraine's post-war reconstruction efforts. It posits that solving the housing crisis is not an isolated endeavor but is intrinsically linked to broader social protection mechanisms, issues of population displacement, and the overall quality of life for Ukrainian citizens. The study suggests that a multi-stakeholder approach, involving governmental agencies, non-governmental organizations, and international partners, is crucial for addressing the intricate challenges posed by the housing crisis.

In summary, this scholarly article offers a nuanced understanding of the right to housing within the Ukrainian context, influenced by international human rights standards. It advocates for a multi-dimensional and collaborative approach to tackle the housing crisis, emphasizing the interconnectedness of housing with broader social, economic, and ethical considerations. The study serves as a valuable resource for policymakers, scholars, and practitioners interested in understanding and addressing the complexities of housing rights in post-conflict settings like Ukraine.

Key words: human rights, international standards, standard of living, implementation, right to housing, social protection, housing stock destruction, internal displacement of population.

